

Asia: VN/22906/2020

Digitalisaation edistämisen ohjelman (Digiohjelma) lainsäädäntötyöryhmän koonti ja näkemykset digitalisaation säädöstilanteesta ja muutosehdotuksista

Työryhmä toivoo vapaata palautetta tunnistamiinsa tunnistamistaan teemoista ja niistä tehdyistä johtopäätöksistä

1. Onko muistiossa tunnistettu digitalisaation edistämisen kannalta keskeiset teemat lainsäädännön näkökulmasta?

-

2. Onko jokin teema jäänyt kokonaan tunnistamatta?

Tuettu digitaalinen asiointi. Tällainen tilanne on käytännössä erittäin tavallinen, kun apua tarvitaan vain tekniseen selviytymiseen. Moni ikääntynyt henkilö, joka pystyy muuten hoitamaan omia asioitaan, muttei omaa digitaitoja tai -laitteita, tarvitsee asiointiin tukea.

a. Työryhmän näkemykset lainvalmistelun kehittämistarpeista (luku 2 alalukuineen)

Vanhusasiavaltuutetun lakisääteisenä tehtävänä on edistää ikääntyneiden oikeuksien toteutumista. Osa tätä tehtävää on seurata lainsäädännön kehittämistä ja toimeenpanoa sekä yhteiskunnallista päätöksentekoa sekä arvioida niiden vaikutuksia ikääntyneisiin. Arvioimme työryhmän loppuraporttia ”Digistä uusi normaali” ikääntyneiden ihmisten aseman ja oikeuksien toteutumisen näkökulmasta.

Suomessa on 65-vuotta täyttäneitä noin 1,3 miljoona. Yli 75-vuotiaita on noin 607.000 ja yli 85 vuotiaita noin 162.000 (Tilastokeskus). Digitaalisesta yhteiskunnasta syrjäytyminen koskettaa merkittävää osaa ikääntyviä kansalaisia. Esimerkiksi vain vajaa kolmannes 75-89 -vuotiaista käytti internetiä päivittäin tai lähes päivittäin vuonna 2019. Nuoremmista, 65-74 -vuotiaista, käyttäjiä oli kaksi kolmasosaa. Suuri enemmistö yli 75-vuotiaista on edelleen internetin ja sähköisten palveluiden ulottumattomissa, vaikka kahden viimeisen vuoden aikana niiden käyttö onkin lisääntynyt. Lähde: Rasi, Taipale (2020) Tuki, ohjaus ja koulutus. Ikääntyvät digitalisoituvassa mediayhteiskunnassa. Gerontologia 34(4) <https://journal.fi/gerontologia/article/view/99601/57591>

Juuri julkaistu THL:n väestötutkimus kertoo, että vaikka koronapandemian aikana iäkkäiden digitaidot ja digitaalisten välineiden käyttö lisääntyi, se tapahtui valtaosin niiden parissa, joilla oli korkea sosioekonominen asema. (Saukkonen ym. (2022). Non-use of Digital Services Among Older Adults During the Second Wave of COVID-19 Pandemic in Finland: Population-Based Survey Study. In: Gao., Zhou (eds) Human Aspects of IT for the Aged Population. Design, Interaction and Technology Acceptance. HCII 2022. Lecture Notes in Computer Science, vol 13330. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-05581-2_41).

Digitaalisten laitteiden ja palveluiden hallinta on tullut yhdeksi kansalaistaidoksi, mutta sen oppimiseen tai laitteiden hankintaan ja käyttöön ei ole vieläkään kaikilla mahdollisuuksia. Tämä koskettaa erityisesti ikääntyneitä ihmisiä. Tällaista kehitystä voi hyvällä syyllä pitää yhtenä vuosikymmeniä jatkuneena ikäsyrynnän ilmenemismuotona Suomessa. Ilman digitaalisia taitoja, välineitä ja palveluita on satoja tuhansia eri ikäisiä kansalaisia.

b. Työryhmän näkemykset nykylainsäädännön soveltamisen tukemisesta (luku 3 alalukuineen)

-

c. Työryhmän näkemykset nykylainsäädännön arviointitarpeista (luku 4 alalukuineen)

”Digistä uusi normaali” -loppuraportissa todetaan sivulla 25, että on huomioitava myös vaihtoehtoiset tavat asioida. Tämä on erittäin tärkeää varmistaa myös säädösvalmistelussa; tosiasiallinen ja helppo mahdollisuus osallistua ja asioida muuten kuin sähköisesti tulee aina turvata valtakunnallisesti, alueellisesti ja paikallisesti kaikille, joilla ei sähköiseen asiointiin ole mahdollisuutta. Vaihtoehtoisista mahdollisuuksista tulee lisätä viestintää myös muilla keinoin kuin vain verkon välityksellä.

Raportin kohdassa 4.3 on käsitelty lainsäädännön muutostarpeiden arviointia puolesta asiointin mahdollisuuksien laajentamiseksi. Vanhusasiavaltuutettu pitää tärkeänä puolesta asiointin ja tuetun asiointin tarkastelemista. Henkilöille, joilla ei itsellään ole käytännön mahdollisuuksia sähköiseen asiointiin, tulee taata mahdollisuus turvalliseen ja tietoturvalliseen osallistumiseen.

Eri toimijoilla on myös vaihtelevia käytäntöjä valtuuttamismahdollisuuksiin. Valtuuttaminen ei saisi edellyttää valtuuttajalta sähköisiä tunnistautumisen välineitä, jos hänellä ei ole niitä käytössään.

Raportin kohdassa 4.7. on käsitelty lainsäädännön muutostarpeita digituen varmistamiseksi. Vanhusasiavaltuutetun näkemys on, että digitaalisten taitojen tuleminen välttämättömiksi kansalaistaidoiksi vaatii sitä, että julkinen sektori ottaa digituesta nykyistä suuremman vastuun. Säättämällä kuntien velvollisuudesta koordinoita digitukea varmistettaisiin nykyistä paremmin se, että iäkkäille on tarjolla riittävästi tukea digitaalisten laitteiden ja palveluiden käyttöön jokaisessa kunnassa.

Jokaisella kunnalla tulisi olla velvoite siitä, että digitukea on saatavilla asukkaille yhdenvertaisesti iästä riippumatta. Tarvitsemme enemmän osaavaa ja maksutonta digitukea, jonka piiriin löytää ja pääsee helposti. Järjestöt ovat pitkään kantaneet päävastuun iäkkäiden digituen järjestämisestä vertaisohjaajien voimin. Myös kunnat ovat tarjonneet digitukea. Julkisissa palveluissa on velvoite opastaa omien digipalveluidensa käytössä, mutta ei antaa muuta digitukea.

Digitalisaation avulla pystytään merkittävästi edistämään myös ikääntyvien ihmisten yhdenvertaisuutta esimerkiksi tuottamalla asuinpaikasta riippumattomia palveluita. Digitaidot vahvistavat mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa. Tukea digitaalisten taitojen elinikäiseen oppimiseen ja ylläpitämiseen tulee taata kaikille sitä tarvitseville elämänkulun loppuun asti.

Raportissa kohdassa 4.7.2 todetaan sivulla 48, että 'Eräs huomioitava asia ovat myös kokonaan digittömät tahot. Heillekin tulee olla kanava hoitaa asiansa esimerkiksi perinteisesti asioimalla ja vaikka tässä on keskitytty digitukeen, ei muuta tukea yhteiskunnan digitalisoituessa tule unohtaa.'

Vanhusasiavaltuutettu pitää tärkeänä sitä, että digipalveluita käyttämättömien kansalaisten yhdenvertaiset oikeudet asiointiin turvataan kansallisella tasolla. Tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että henkilö voisi ilmoittaa yhteen paikkaan, että hän ei käytä digipalveluita. Osallistuminen ja asiointi tulee olla aina mahdollista myös vaihtoehtoisin tavoin kuin digitaalisesti.

4. Vapaa palaute?

Digitaalisesta yhteiskunnasta syrjäytyminen koskettaa suurta osaa ikääntyneistä ihmisistä. Iäkkäiden kokemat vaikeudet digitaalisten palveluiden ja laitteiden käytössä ovat olleet jo pitkään tiedossa. Vanhusasiavaltuutettu on esittänyt päättäjille kolmea ratkaisuehdotusta, joilla iäkkäiden yhdenvertaisuutta digiyhteiskunnassa voidaan lisätä. Liitämme tähän linkin ratkaisuehdotuksiin

<https://vanhusasia.fi/-/iakkaiden-ihmisten-syrjaytyminen-digiyhteiskunnasta-on-ollut-tiedossa-pitkaan-vanhusasiavaltuutettu-ehdottaa-kolmea-ratkaisua-paattajille-yhdenvertaisuuden-edistamiseksi>

Vuorela Marjut
Vanhusasiavaltuutettu